

beloga čoveka nose u svojim kaputima ispravne pasose i lične karte, ali po belim zubima koji se iz nasmejanih usta širom svuda prikazuju, rekao bih da su njihove savesti bele i čiste. I idu oni, pripijajući kovrdžavo svoje crnilo uz plave (najčešće obojene) šesnaestogodišnje glave višijastih Francuskinja, i smeše se dobroćudno i meni, i mom belom pasosu, i beloj mesečini koja je bila svuda oko nas. I tu se začela druga asocijacija.

MONTMARTRE. — Penjem se belim stepenicama i ispred mene je bela bazilika dostojna nepodeljenog divljenja. Pa ipak, osećam da sam pogrešio. Sacré-Coeuru ne treba prići sučelice. Ova crkva ne dominira samo Montmartreom, već sa mnogo mesta Pariza daje ona jedan pečat milošte i uzvišenosti, što je dovoljno da u svakoj duši koja oseti Pariz ostavi traga svoje veličanstvenosti. Prići joj spređa znači dovesti ovu veličanstvenost do bolne hipertrofije osećanja. Treba je, dakle, zaobići izdaleka i približiti joj se polako i tiho, smirena, a puna srca, malo bolje s desnog boka, ili s desnog guda (à fesse droite), kako to uobičajeno kažu pripadnici jednog čudnog soja ljudi koji obitavaju tu, na ovom bregu Pariza, i koji se teško mogu klasirati u bilo koju socijalnu kategoriju. A tu, à fesse droite, ukvirio se Place du Tertre, koji vam daje sve mogućnosti za tiho i veliko upoznavanje sa belom bazilikom, jer joj pristupate postepeno i bez poze. Mnoga sam sunčana podneva proveo tu u ovo pozno leto Pariza i na domaku te bele otmenosti upoznao jednu crnu skromnost i veličinu. Jedva ako ima dvadeset godina i govori nekim jezikom koji samo njegov, crni bog može da zna koji je. I za divno čudo, svako ko hoće da mu pridje otvorena srca, razume ga u suštini njegove lepote iako ne shvata ni ko je, ni odakle je. Sreo sam ga u trenutku kada ga je jedan revnosni pariski policajac opominjao da svojim slikama koje je izložio bio čuljivom i moćnom nebu velikog Pariza i brbljivim i slabim očima mašnih globtrottera, zaprema isušive mesta u onoj opštoj grevi stalaka za slikanje, boja, četaka, razbacanih slika i samih umetnika tog velikog, otvorenog ateljea uzavrelih nadanja. Zašto se onaj predstavnik vlasti okomio pored tolikih drugih ba na njega, nikom nije bilo jasno, mada ne treba obavazno poći od pretpostavke da je u to vršena diskriminacija zbog njegove crne puti, jer je policajac bio vrlo učtiv, ali i vrlo energičan. Gledao sam dobro svog neslućenog prijatelja. On je htio da slika i da izlaže šta slika, ali u ovom belom danu bela bazilika bacila je na njegovu crnu kožu senku crnu od nje same. Jer, kako mi je te noći uz njegovu čašicu objašnjavao, za mnogu tu crkva, i taj policajac, i njega i ona otvorena usta, a zatvorena srca, što prolaze ispred njegove slike, predstavljaju jedan isti, jedinstveni bel zid koji on mora probiti. Gledao sam ga dobro toga dana i video da mu nozdrve podrtavaju kao u razjarena rasna ata i da mu je po crnom, sjajnom vratu popunila pena. A onda, iznenada, stvorila se uz njega Cécile. Vitka, mlada, senzualna Cécile. Dugi, zlatni plamenovi kose spuštali su joj se niz vrat, a osenčenim očima gledala je zaljubljenom. Nežnim, belim, sladostrasnim prstima tapkala je po oznojanim, razdrženim grudima crnoga čoveka i ovaj se smirivao. Kada sam mu prišao, on se već smeja i kupio svoje prnje. Te noći smo pili po bezbrojnim ubogim kafanama Montmartrea i on mi je poverio svoju veliku viziju, koja je za čudo bila toliko slična mojoj, što je nosim u sebi, ne znam ni sam zašto, već dvadeset godina, samo što je bila iz drugog ugla sagledana. A Cécile, mila i neshvaćena Cécile, bila je stalno uz njega i jedna tiha i nesuđržana tuga polako mi se uvlačila u srce, jer tu su se odjednom rasvetlele sve moje crno-bele asocijacije koje su vodile tog našoj zajedničkoj viziji. U praskorjorje odosmo u njegovo potkrovlje i u sam osvit dana voleo sam jednu Françoise koja je bila isto

tako mila i isto tako plava. Voleo sam je iskreno, ali i odistinski tužno, jer sam stalno mislio na malu malicu Cécile i njenog crnog čoveka, koji su bili daleko, u mojoj davnoj viziji, ali koji su bili i tu blizu, na domaku mog uzbuđenog srca.

PASSY. — Kod ogromne gvozdena lepote koja je postala sinonim Pariza za turiste iz celog belog (i obojenog) sveta prelazim Seinu i preko Trocaderoa skrećem levo. Passy je preko cele godine tih i otmene (otmenost čuva svoje prilaze sa 200 dolara mesečne kirije za jedan omanji apartman, ne uključujući osvetljenje, vodu, telefon i ostalo), ali sada, u pozno leto tišina je još veća, jer je otmenost dolaskom vrućina odjezdila bila nacionalnim Plavim drumom ka belim vilama Mediterana. I odjednom, iz srca te letnje pustoši otmenosti juri jedna limuzina, fascinantno dvobojno dječava i zastrašujuće velika. Prijatelji Francuzi mi kažu da unapred znaju da je u njoj crni čovek, a u očima im čitam indignaciju zbog tog flagrantnog kršenja osećanja za meru i ukus, inače svagodnevnog na pariskim ulicama. Kažu: „Mi imamo blistavu tradiciju jednakosti i bratstva, ali crni čovek je grub i sirov i nekako čudno miriše.“ (U iste te dane čujem i druga mišljenja. Jedna vrlo otmena žena, u ovo pozno leto, i svoje, i parisko, uz jedan vrlo otmene čaj na terasi svoga apartmana što gleda na Trocadero, a preko njega čak na Place de l'Etoile, kaže mi: „Nepovratno sam se okrenula crnom čoveku kao ljubavniku. Francuz je prestao da bude čovek koji oseća ljubav. On je ili prostak ili impotentan. A crni je čovek tako nežan i tako strastan u svojoj želji i svome shvatanju.“) S druge strane, jedna mlada, ali već uveliko rutinirana prostitutka sa Boulevarda de Clichy misli da sam Amerikanac kaže mi cinično u jednom trećerazrednom bistrou negde između Pigalle i Cirque Medrano, uz peti calvados: „Obožavam crnu intimu anatomiju. Podseća me na rusku interkontinentalnu balistiku, koja tako svemoćno pogadja cilj. Dok vi ostali, vi ste kao vaše, američke rakete praskalice. Mnogo vičete kroz novine, da biste se na kraju rasplakali nemoćno u mom krilu.“) No, ako ostavimo po strani ova mišljenja entre parenthèse i nastavimo da pratimo naše crne prijatelje, koji ima više u razbesneloj mašini, videćemo da oni hvataju prvi veliki bulevar koji ih vodi u Bois de Boulogne. Pet sati je popodne i još dosta vidnih časova dugog pariskog dana je ispred njih. Šta će da rađe u zelenoj šumi ovi crni ljudi u ovaj beli dan? Jesu li to teški poslovni ljudi, ili bar činovnici neke ambasade, koji sada idu da odmore napregnute mozgove u lisnatom zelenilu i jezerskom plavlju o ve ukočene šume na domaku Pariza? Ili su to američki vojnici sa jedne od bezbrojnih baza koje niču po francuskoj plodnoj zemlji kao pečurke posle kiše, koji, dobivši dopust od nekoliko dana, dolaze i u ovu šumu da po njenim zabijajim puteljima (uvek asfaltiranim) zadržuju prolaze mlade žene? Ili su to siromašni, možda čak i studenti, kojima je ona otmena i najboljih godina dama iz Passya kupila kola za uzvrat za njihovu nežnost i strast, i koji sada, posle otplate još jedne rate ove transakcije, dolaze da rekreiraju svoju nežnost i svoju strast vozeći u čamcima mlade Francuskinje po jezeru, oko kojega su se poredjali i mladi i stari Francuzi i koji ih gledaju i možda malo pata. Ne znam u stvari ko su ti crni ljudi i šta će oni da rađe, ali asocijacije se roje, crno-bele asocijacije u parisko pozno leto, i odvođe me u moju daleku viziju.

—(—)

Nacionalni drum broj 10. Jurim njime u sunčani dan, jer znam da ću uz njega, sasvim blizu Pariza, naći jednu malu, ekzkluzivnu kafanu, koja mi je neophodna u ovim mojim raznobojnim raspoloženjima. Vlasnica je u svojim mladim godinama držala jedan osrednji bordel,

gde je, budući praktična duha, kao uostalom svaka Francuskinja, a željna znanja, učila sve što prosečni Francuz zahteva da mu svakodnevica bude lepša. Kasnije, kada je skupila dovoljno novca da kupi pravo za zakoraćenje na jedan viši stepenik lestvice društvene hijerarhije, ona je otvorila ovaj mali restoran na domaku Pariza, gde se čovek, ako dublje potegne u džep, može predati svoj slasti francuske gastronomije. I kao što je u svojoj prvoj radnji uvek imala klijentelu da pruži razne amuse-gueules, tek toliko da im ublaži glad, a nadraži (zabavi) gušu, tako je i sada, u svojoj novoj profesiji, a poučena u staroj, uvela isključivo žensku posluđu, koja je sva vrlo, vrlo mlada i vrlo, vrlo dekolovana. A pošto la vieille patronne zna da supruge njenih klijenata imaju, kao sve ortodoksne Parižanke, male i špicaste grudice, te da, sleđstveno jednom starom pravilu ljudskih naravi, ovakva ponovljena anatomija neće privlačiti u njenu tihi i povučenu gastronomsku laboratoriju svakodnevnne vlasnike te ortodoksnosti, to su sve ove mlade vrline, koje tako graciozno raznose najfinije djakonije, gradje, ne tako da neodoljivo izazivaju kod svakog pridošlice tihi uzvik, o, il y a du monde au balcon, što slobodno prevedeno kaže — da moćnih li grudi! Medjutim, da se razumemo. Lokal je sasvim, sasvim pristojan i Francuz tu dolazi da bi sladio i guši i očima, ali ništa više. Da, podrazumeva se, i da bi se predao potpunom nerazmišljanju. Ja sam hrlio ovom timom kutku, medjutim, da bih upravo mislio dugo i predano. Znao sam da ispred restorana ima nekoliko hrastova koji šire hlad preko stolova što su se u ove letnje dane isturili ispred kafane, izašli skoro sami iz unutrašnjeg štimunga tihog i prijateljskog podrugivanja uzavrele puti mladih devojaka sa posustalom strasti sredovečne gospode. A u mojoj viziji uvek i obavazno stoji jedan stari i moćni hrast, kao neko znamenje podneblja u kojem je beli čovek stvarao sebe i svoju kulturu. I sada, savladavši dobrih ručkom, slatkom alkaškom belicom i oporim burgonjskim crvenilom, ja se predajem jednom mnogo puta vidjenom i mnogo puta dogradjivanom snu.

SNODIVJENJE BELOG RATNIKA. — Umorni ratnik legao je pod hrast i počeo da bira po svome dotadašnjem životu i životu koji je ispred njega i njegove smrti. Pejzaž je toplog poznog leta. Izlaze slike svega što je bilo dostojno njega u dugoj istoriji bele kulture. I sve se međusobno izmešalo u jednom jedinstvenom kovitlacu opštih vrednosti. A sve je to sada na svome zahodu. Probudjeni crni ratnik bježe svoju pobeđničku bitku, a možda je negde tamo u daljini i žuta neka, obojena dakle, vrednost.

Beli ratnik se setno priseća svih svojih prošlih slavlja. I tada, u paroksičnu svoga snovidjenja, on spoznaje ne samo svoju ličnu sudbinu, već i sudbinu svoje žene, one osobe iz koje je crpao sve svoje snage i u koju je uranjao sve svoje vrednosti. I on shvata da će biti morala i da će biti patnji, ali da će i u najtamnijoj dubini pada i nemoći, kao potpuno izdvojen jedna kategorija svih dotada znanih mu vrednosti, svetucitaj neuglasiva jedna crvena svetlost, vrela i pohotljiva. Bela žena širiće svoje krilo, sa otporom neprihvatanja i dubokog jada, ali širiće ga. I primiče u njega seme crno.

I beli ratnik vidi vrlo precizno da njega više nema, fizički više ne postoji. Ali bela žena nastavlja put bele rase, bez obzira što je boji crnilom sve više i više. Ona, medjutim, kao i uvek, shvata to drukčije i daje obrazloženje iz svoga ugla, toplog i svodljivog: Zar ja u stvari ne rasvetljavao tu crnilo!

I beli ratnik vidi kako u beloj ženi iskonska žudnja za semenom nadvladava rasni ponos. I ona se više ne opire, ne biva nošena sudbinom, već nasrćući svoje voljno na taj crni falus koji štrca seme, novo i moćno, ona uzima uzde sudbine u svoje ruke.

ZBOG RIBA

*Iskandžiš se od sebe
(porazbijaš izvor sa koga piješ)
pregladne pučinskih vidika
pa legneš na beton gde se ljudi sunčaju*

Dete oklizne

*i čelom udari po talasu
koji je pobegao iz mora.
Tako se čini da kamen plače
za golšavkom ili vidikom.
Zemlja se smeje
pa u svom pupku vodom trese
bezobzirno da bi mu i ribe video.*

BEZ HRABROSTI

*Jedan prebrz talas
tek zamaljanio izrače kraj puta.
I riba kao lopta kad leti.
I samo dotle dok se sunce ne istopi
udarace pogled zasenčen skrivanjem.*

*Zatvorenim knjigama gledaču
cvet skovani nadahnućem
ako bude gažen.*

SAN

*Bezvratna uzalud grkljan vadi danu
oko struka reč je udarila san.
Uoče popuca
i gorak zrikavac kroz meso stenje
na dnu mirisa.*

Aleksandar VOZIĆ

I proklinje je beli ratnik, jer je, kao kučka, legla sa uništenjem svoga sadržaja, zgazivši sve one lepote koje je on njom kroz celu svoju istoriju stvorio i pred njene noge stavljao.

Kroz pejzaž poznog leta prostruji namah jesen, kao predznak zime koja se skrila u nekom nevidjenju, ali koja je ipak tako prisno blizu. I u beli ratnik doživljava katarzu svoga snovidjenja. On uviđa da je bela žena u stvari na svoj osobeni način preuzela ispalni mač iz njegove umorne ruke i da je nastavlja borbu koju je on vodio. On uviđa da je ta borba, iako ju je bela žena prihvatila kao svoju slast i svoje podavanje, ipak borba koja vodi pobedi, jednoj zajedničkoj crno-beloj pobedi, dakle jednoj višoj etičkoj kategoriji no što je on to sanjao.

I beli ratnik blagosilja belu ženu, ali ujedno zaželi, svom snagom jedne tragedije, svoju skorbu smrt.

CHAMPS-ELYSEES. — Moj poslednji dan u Parizu u ovo pozno leto. Nebo je nepomućeno plavo i svuda je toplo, i oko mene, i u meni samom. Pariz započinje da dobiva svoj pravi lik. Pristižu beskrajanje kolone automobila, koji dovode odbegle Parižane leta, a moderni hodočasnici jedne pomalo snobovske religije povlače se iz ove metropole bele rafiniranosti. Ako se izostavi ona prirodna izmeštanost rasa i naroda u Latinskom kvartu, koja traje stalno, ostaju uglavnom dve vrste stranca, koja se dakle, ne povlače, Amerikanac i crni čovek. Prvog sa Francuzi, i pored usvajanja njegovih životnih navika, pa čak i uvodjenjem njegovih reči u svoj bogati i lepi jezik, ipak u duši ismejali i onda

prihvatili kao svoga, beloga brata, koji je malo primitivan, ali svež i od budućnosti. On je zato u punom svetlu Jelijskih polja, gde se oseća kao kod svoje kuće, iako to njegova kuća nikad neće biti. Crni čovek je, medjutim, povičen i negde u seneci. On bježe svojoj bitki (studira, voli, biva prihvaćen i biva proganjen), tiho, svuda po Parizu, i dobri Francuz zna da se bliži dan kada će se upravo tu, u srcu svetlosti Pariza voditi bitka beloga ratnika. I da će se nacija koja je dovela rafiniranost bele kulture do njenog krajnjeg dometa najzad nepovratno prikloniti istim novim, crnim vrednostima. Sedim sa jednom odistinski plavom Francuskinjom ispred kafane sasvim blizu Etoilea i mislim kako bih voleo da moj prijatelj sa Montmartrea dodje i sedne za naš sto. Možda bismo u ovom blagom danu pariskog leta uspeli da uskladimo naše dve vizije, koje su u onoj noći Montmartrea izgledale tako slične, opet, i tako različite. Njegovu viziju nisam nikom ispravio, jer je ona, van one jedinstvene konstelacije događaja i strasti, kroz koju sam prošao te čudesne noći Pariza, i neispriljiva. Možda će, medjutim, ona jednog dana postati okosnica svih budućih vrednosti koji će se prikloniti umoru i beli ratnik pred samu svoju smrt. Nehotice se trzam i hvatam za ruku svoju belu prijateljicu. Glavom bezobzirno jurim u Jelijskim poljima i skrećem ka jugu. Nacionalni drum broj 7 i crvena jesen. Napuštam Pariz sa nejasnom tugom u srcu.

Ivan ALEKSIĆ